

Drd. Stelian Gomboș,
Facultatea de Teologie Ortodoxă, Sibiu

**DESPRE RAPORTUL ȘI UNITATEA
DINTRE DUMNEZEIASCA EUHARISTIE
ȘI SFÂNTA TAINĂ
A CĂSĂTORIEI SAU A NUNȚII**

***Abstract:** The relationship between the two great sacraments of the Church – Holy Eucharist and Holy Marriage, presented here, is intended to be an apology and a testament to the role, place, purpose and their importance, because in each Holy Sacrament, Jesus Christ gives us His ministry. In the Eucharist, gives us His body and Blood with Himself, the Eucharist is the mystery that extend Jesus Christ in us, that we are assimilated into His humanity deification, exalted by His Resurrection and Ascension. Marriage is the sacrament that brings human persons in Christ, on the bond of love that is sanctified and becomes fruitful in the family. In the Christian family, Savior governs, through His Holy Law of His Gospel, making it a “small church”.*

This expansion of Jesus Christ in the soul of every Christian and each family is the Church – communion and community of people, united by the same Body and Blood of Christ, filled with the Holy Spirit. Thus constituted, as a concrete community, visible, of people with God, through Jesus Christ, in the Holy Spirit, the Church has, in turn, the sacramental power to extend Jesus Christ on, in other people, through elected bodies and sanctified by Christ Himself in Church and for the Church, by His Holy Spirit, adding to His Body new members. Sacraments, therefore, are central to the entire life of the Church. They are the indispensable condition for raising the Mystical Body of Jesus Christ. The Sacraments are “joints” and the links that unite the body of Jesus Christ, starting from his head (Col. II, 19), and by connecting the believers, that they become “as one man”, with one heart and one soul (Acts IV, 32).

***Keywords:** Eucharist, Marriage ceremony , communion, holiness.*

1. O amplă introducere

Lumea a trăit și continuă să trăiască așteptând Împărăția lui Dumnezeu – care este esența, conținutul și sensul vieții creștine. Începând cu Protoe-

vanghelia (Facerea 3, 15), tot Vechiul Testament este o continuă și o permanentă pregătire pentru venirea Împărăției lui Dumnezeu, iar Noul Testament, după venirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, este o continuă pregătire pentru intrarea și înaintarea în Împărăția lui Dumnezeu, cea veșnică. Creștinul se roagă zilnic: „Vie Împărăția Ta“ și, împreună cu tot trupul Bisericii, o proclamă și o binecuvântează neîncetat: „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...“. Din momentul nașterii sale pentru Împărăția lui Dumnezeu – prin Sfânta Taină a Botezului – omul trăiește într-o neîntreruptă tensiune, așteptare și mișcare în același timp; Împărăția lui Dumnezeu a venit și urmează să vină desăvârșit: „Aștept învierea morților și viața veacului ce va să vină“. Pregustarea și chiar trăirea anticipată a Împărăției lui Dumnezeu se fac prin Sfintele Taine prin care omul intră în comuniune cu Dumnezeu, participă la viața lui Iisus Hristos¹, urmând a se „împărtăși“ desăvârșit cu Iisus Hristos în Împărăția Sa: „O, Paștile cele mari și preasfințite Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvântul lui Dumnezeu și Puterea! Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai cu adevărat în ziua cea neînserată a Împărăției Tale!“ Atât săvârșirea Sfintelor Taine, cât și împărtășirea cu ele, care reprezintă termenul ultim (ενωσις) al vieții în Iisus Hristos, se realizează în cadrul Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii², care ocupă locul central în viața Bisericii. De aceea, toată teologia liturgică scoate în evidență *caracterul liturgic* al întregii vieți creștine și *caracterul euharistic* al cultului și, implicit, al Bisericii. Nicio slujbă nu se poate oficia fără Euharistie, întrucât ea a devenit „centrul întâlnirii dintre Dumnezeu și om în Iisus Hristos, adică inima credinței creștine“³, așa cum o vedem în viața primei comunități creștine de la Ierusalim (Fapte 2, 46-47). Atunci și tensiunea, și așteptarea, și mișcarea erau la cel mai înalt nivel; „nicicând nu s-a realizat mai deplin și mai în adevăratul înțeles al cuvântului participarea activă și integrală la Sfânta Liturghie ca în Biserica primelor veacuri, adică în epoca persecuțiilor și în vremea de strălucire și

1. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere în limba română de pr. prof. univ. dr. Teodor Bodogae, București, 1989.

2. Idem, *Tălcuirea Dumnezeieștii Liturghii și Despre viața în Hristos*, traducere în limba română de pr. prof. dr. Ene Braniște și pr. prof. univ. dr. Teodor Bodogae, București, 1988, p. 13.

3. Andrew Louth, *Dionisie Areopagitul. O introducere*, traducere în limba română de Sebastian Moldovan, Editura „Deisis“, Sibiu, 1997, p. 40.

glorie ce a urmat după aceea sau în perioada de aur a istoriei creștine (sec. IV și V)⁴.

Trebuie să reținem și să subliniem că a existat o strânsă legătură și relație între sinaxa euharistică și celelalte Sfinte Taine ale Bisericii, legătură care, din păcate, nu mai este atât de evidentă sau de corect evidențiată mai ales pentru credinciosul contemporan. Și în ziua de astăzi, Botezul și Mirungerea se finalizează cu împărtășirea neofitilor, iar hirotoniile se săvârșesc în cadrul Sfintei Liturghii. În privința Sfintei Taine a Cununii însă, în formularul actual al slujbei, relația dintre Cununie și împărtășirea euharistică este într-o oarecare măsură umbrită⁵, dar acest fapt, cu siguranță, nu afectează caracterul sacru de taină al Cununii. Și asupra legăturii dintre Cununie și Euharistie vom încerca să ne oprim în acest studiu.

În urmă cu câțiva ani își făcea apariția (și) în spațiul liturgic românesc o practică nouă pentru majoritatea clericilor și a credincioșilor, practică ce a provocat și încă generează reacții diferite: de la acceptare necondiționată până la uimire și nedumerire ori rezistență și opoziție cel puțin tacită. Este vorba de „combinarea“ sau „includerea“ rânduielii Cununii în cadrul Dumnezeieștii Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur⁶. Există mai mulți factori ce au condus la acest fapt. Principalul factor este, probabil, creșterea progresivă a interesului – din punct de vedere științific, teologic și pastoral, duhovnicesc – față de raportul dintre celelalte Taine ale Bisericii și Euharistie – „Taina Tainelor“, ca împlinire și desăvârșire a lor – și este foarte bine în acest fel. Dar, același entuziasm, dublat fiind de o căutare a ineditului, a dus și la apariția sugestiilor și propunerilor de „combinare“ a rânduielii celorlalte Taine, în cazul nostru a Cununii cu cea a Dumne-

4. Pr. prof. univ. dr. Ene Braniște, *Participarea la Liturghie*, Editura „România Creștină“, București, 1999.

5. În practica actuală, în multe locuri, mirii se mărturisesc și se împărtășesc în zilele premergătoare nunții, practică ce „repară“, într-o oarecare măsură, legătura practică dintre Euharistie și Cununie. În alte zone există obiceiul ca mirii să participe și să se împărtășească la Sfânta Liturghie care precedă în mod nemijlocit Cununia, însă și această practică are neajunsurile ei, împărtășirea lor în calitate de „cuplu“ făcându-se înainte ca Biserica să le binecuvânteze căsătoria.

6. Această slujbă își are începutul în Grecia, fiind apoi tradusă și pusă în practică în diaspora ortodoxă. Ulterior și-a croit drum și în spațiul cultic românesc unde, în unele zone, câștigă teren.

zeieștii Liturghii⁷. Însă, trecând de intenția pozitivă de restabilire a vechii legături dintre Cununie și Euharistie, aceste noi „Liturghii ale Cununii”⁸ pun mult prea multe probleme, bulversând considerabil rânduiala actuală a sfințelor slujbe și creând structuri liturgice inovative, ca formă, necunoscute nici în primul mileniu creștin și nici mai târziu⁹. Mai mult, principala problemă pe care o ridică asemenea rânduielei este de natură ecleziologică și constă în posibilitatea apariției Liturghiilor „particulare”, „private” ori „tematice”, acestea fiind un obicei străin de spiritualitatea ortodoxă. În momentul în care Biserica a fost nevoită să redacteze un formular special,

7. Există numeroase dovezi și mărturii referitoare la raportul dintre Liturghie și Botez. În *Typicul Marii Biserici* (sec. X), totuși, Botezul nu înlocuia părți ale Liturghiei Euharistice, ci se desfășura în paralel cu aceasta. Spre exemplu, în Sâmbăta Mare – zi dedicată botezării catehumenilor, ni se spune: „Seara nu se pune citire introductivă, ci trei antifoane: «*Pleacă, Doamne...*» (Ps. 85), ultimul (antifon dintre cele de seară) și «*Doamne, strigat-am...*» (Ps. 140). Și își face patriarhul (arhiereul sau protosul) intrarea cu Evanghelia cea mare, cu preoții, cu cădelnița cea mare și cu trei purtători de făclii, și urcă în scaunul de sus. Și apoi prochimenu și prima citire, de la Facere. După aceasta coboară patriarhul din tron și merge la Marele Baptisteriu, unde îmbracă stihar alb și merge la colimvitră... Între timp (în biserică) se citesc celelalte parimii (2-7). Dacă patriarhul mai are încă mai mult de botezat, se zic și celelalte parimii, începând cu cea de a 8-a. Dacă se apropie de sfârșitul botezurilor, atunci după cea de a 7-a parimie, se citește din Prorocia lui Daniel...”. În acest timp, patriarhul face a doua intrare împreună cu neofiiții. Și se cântă „Câți în Hristos...”, antifon început la baptisteriu în timp ce erau miruiți neofiiții (Juan Mateos, *Le Typicon de Grande Eglise*, vol. II, OCA 166, Roma, 1963, p. 84-88). Din aceste texte se pot extrage câteva concluzii: (1) Botezul se desfășura în strânsă legătură cu Liturghia Euharistică; (2) Botezul nu înlocuia Liturghia Cuvântului și rugăciunile ei, ci, în timp ce antifoanele obișnuite și rugăciunile lor erau celebrate în biserică, avea loc Botezul în baptisteriu; (3) În timp ce se cânta „Câți în Hristos...” neofiiții erau aduși în biserică, unde slujba continua neschimbată, la momentul rânduit având loc împărțășirea lor. Astfel, în realitate, nu asistăm la o combinare a celor două slujbe, Botezul alterând (în vreun fel) Liturghia Cuvântului, ci la o juxtapunere firească a lor. Același lucru se poate spune și în privința Cununii.

8. John Meyendorff, *Căsătoria – perspectivă ortodoxă*, traducere în limba română de Cezar Login, Editura „Patmos”, Cluj-Napoca, 2007, p. 49-50. (Tot Cezar Login este autorul unui studiu intitulat *Căsătorie și Euharistie*, publicat în revista „Renașterea” din Cluj-Napoca, nr. 11, 2007, p. 8). Pr. Vasile Gavrilă, *Cununia – viață întru Împărăție* (teză de doctorat), Fundația „Tradiția Românească”, București, 2004, p. 153-155.

9. În lipsa dovezilor și mărturiilor manuscrite corespunzătoare și a studiilor aprofundate de istorie a acestor rânduielei, încercările de (re)construcție a unui astfel de ritual stau sub semnul inovației și al preferințelor personale. A se vedea (și) studiul teologului Cezar Login, *Euharistie și Cununie*, publicat în revista „Altarul reîntregirii”, Alba Iulia, serie nouă, anul XV, nr. 3, septembrie-decembrie, 2010, p. 47-61.

aparte sau deosebit pentru Cununie, spre a evita această problemă reală și pentru a păstra caracterul comunitar – lipsit de accente personale sau individualiste – al Liturghiei Euharistice, pe de o parte, și pentru a menține și conserva totuși legătura indisolubilă dintre Cununie și Euharistie (Împărtășire), pe de altă parte, încă din primul mileniu creștin Biserica a optat pentru împărtășirea mirilor în cadrul Cununii, cu Sfintele Taine păstrate de la o Liturghie precedentă, conferind acestei slujbe caracterul unei Liturghii a Darurilor înainte-sfințite. Mai mult decât atât, această slujbă permitea căsătoria prin încununare și a celor ce erau opriți de la împărtășire, formularul și alcătuirea slujbei fiind același, însă fără Cuminecătură, fiindu-le îngăduită doar gustarea dintr-un pahar cu vin binecuvântat – paharul de obște.

Prin urmare, pentru o înțelegere adecvată a „Liturghiei Cununii” și pentru a evita exagerările, este necesar să abordăm pe scurt dezvoltarea istorică a slujbei Sfintei Cununii, rânduiala Împărtășirii la o serie de momente solemne și slujba Cununii ca Liturghie a Darurilor înainte-sfințite. În plus, spre sfârșit sau la final, vom analiza propunerea combinării Cununii cu Liturghia Euharistică deplină, discutând ori dezbătând numeroasele probleme și inadvertențe liturgice pe care această combinație le creează și generează¹⁰. În general, orice taină are nu doar un sens și un aspect particular, ci ea are și un aspect comunitar. Ea nu privește numai pe primitorul ei luat izolat, ci are rezonanță și în jurul său, asupra comunității în care a primit-o și a cărei lucrare este. Dintre toate tainele, cea care prezintă cel mai evident această înfățișare comunitară este Sfânta Euharistie.

Împărtășirea cu Iisus Hristos în Sfânta Euharistie, pe lângă aspectul prezenței lui Iisus Hristos în noi, așa cum a promis celor ce cred în El (Ioan 6, 66), are și un aspect comunitar-eclenzial, fiind o încorporare desăvârșită în Trupul cel tainic al lui Iisus Hristos, Biserica, extensiune a sa în umanitate, prin și în care oamenii devin mădule intime ale acestui trup, pline de Iisus Hristos Cel înviat. „Euharistia se revelează din ce în ce mai mult astăzi în conștiința teologică modernă, ca fiind Taina Bisericii prin excelență, taină în care Biserica se realizează, se recunoaște și se perpetuează, ca locul și timpul adunării credincioșilor lui Dumnezeu“. Astăzi, noi redescoperim Euharistia nu doar ca una dintre taine, ci ca pe Taina Bisericii prin

10. Textul grecesc complet al „Liturghiei Cununii”, însoțit de o traducere românească, este editat de Părintele Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 153-155.

excelență, adică taina în care Biserica este Biserică, taina în care Biserica ni se arată ca sacrament și în care Euharistia înglobează întreaga realitate a Bisericii, într-o continuă deschidere spre ceea ce nu poate fi exprimat niciodată până la capăt ori cuprins și definit prin simboluri.

Dacă Botezul este începutul încorporării credincioșilor în Iisus Hristos, iar Mirungerea o accentuare a acesteia, Euharistia realizează deplina comuniune cu Iisus Hristos, încorporarea desăvârșită a credincioșilor în El făcându-l pe om membru și mădular deplin al Trupului Său și realizând unitatea tuturor credincioșilor în Iisus Hristos și întreolaltă.

Prezența reală a lui Iisus Hristos în Sfânta Euharistie nedespărțit de Duhul este fundamentul Bisericii, în care Iisus Hristos, ca persoană dumnezeiască, una cu Tatăl și cu Sfântul Duh, adună pe oameni în comuniunea Trupului Său extins în lume, Biserica, instituirea Sfintei Euharistii – centrul Cinei celei de Taină.

Sensul curent și clasic al Euharistiei este comuniunea. Sfânta Euharistie ne comunică în chip tainic una și aceeași viață dumnezeiască, prin Iisus Hristos. „Acesta este în noi prin Trupul Său, iar noi în El și prin El în Tatăl“. Prin aceasta se înfăptuiește ceea ce remarcă Sfântul Apostol Pavel: „*Ca o pâine, un trup suntem cei mulți, căci toți ne împărtășim dintr-o pâine*“ (I Cor. 10, 17). În actul comuniunii se produce o integrare specială, pe care o obține doar cel botezat și care prăznuiește Euharistia, angajându-se în întregime în sensul comunitar al acestei Taine. Sfântul Ioan Gură de Aur întrebuițează mai mulți termeni pentru a exprima ideea de comuniune. Unii redau mai mult participarea exterioară la masa Domnului, în timp ce alții exprimă mai ales momentul intern al comuniunii.

Sfânta Euharistie este înainte de toate o părticică de hrană desprinsă din Trupul euharistic, este actul de consumare al acesteia integrând subiectul în Trupul lui Iisus Hristos. Această părticică euharistică însă nu rămâne o simplă participare pentru adevăratul creștin, ea merge mai departe creând o comunicare profundă și generală cu Iisus Hristos. Este ceea ce subliniază Sfântul Ioan Gură de Aur când zice: „Pâinea pe care o frângem nu este ea comuniune cu trupul lui Iisus Hristos? De ce Sfântul Apostol Pavel n-a zis participare? Pentru că el a vrut să dea faptului o semnificație mai mare și să arate marea legătură de unire. Căci prin participare, noi numai ne împărtășim cu trupul lui Iisus Hristos, în timp ce prin unire, noi suntem în comuniune cu El“, afirma pr. prof. univ. dr. Ene Braniște.

Frângerea pâinii este o comuniune personală cu Iisus Hristos: „După cum acest trup se unește cu Iisus Hristos, tot astfel noi ne unim cu El prin această pâine. Dar de ce Sfântul Apostol Pavel a adăugat: «Pâinea pe care noi o frângem»? Este ceea ce se poate vedea întâmplându-se în Euharistie, nu pe cruce, unde se petrece contrariul. Dar ceea ce El nu a suferit pe cruce, suferă în producerea pentru tine și rabdă ca să fie frânt pentru a-i umple pe toți“. În pâinea euharistică, toți creștinii formează o unitate, asemenea boabelor de grâu în pâine. În ea sunt adunate și strânse la un loc toate mădularele Bisericii, după cum în pâine sunt împreunate o mulțime de boabe de grâu. Dar această unitate nu rămâne doar simbolică, fiindcă ea se arată în chip real prin mâncarea Trupului lui Iisus Hristos și fiindcă toți se satură din aceeași pâine, ei sunt cuprinși prin această împărtășire obștească într-o comuniune. Există de aceea o pâine și un singur Trup, adică o Euharistie și o Biserică. Iisus Hristos ne cuprinde pe toți, așa cum pâinea împreună mulțimea boabelor de grâu.

Primindu-L în noi pe Cel ce nu se împarte, noi formăm un tot unic. Această conștiință de sine a unității ecleziale a tuturor în Iisus Hristos euharistic străbate ca un fir roșu întreaga tradiție și gândire patristică, începând cu *Didahia*, în care citim: „Cum această pâine era răspândită peste munți și adunată, a devenit una, astfel să fie adunată și Biserica Ta, de la marginile pământului în împărăția Ta. Adu-ți aminte, Doamne, de Biserica ta, și adun-o din cele patru vânturi, sfințită în împărăția Ta“. Symbolismul atât de evocator al acestei rugăciuni euharistice va fi reluat și mult adâncit de Părinții Bisericii.

În acest fel, Sfântul Ciprian al Cartaginei spune: „Cât este de puternică unanimitatea creștină o arată destul de bine Tainele Domnului, căci atunci când Domnul numește Trupul Său pâine ce este făcută din multe boabe de grâu reunite, El vrea să arate că întregul popor creștin pe care îl poartă în El trebuie să fie unit. Și când numește Sângele Său vin, care fiind din numeroși struguri nu constituie decât o singură băutură, el semnifică, de asemenea, că turma, care suntem noi, nu este decât o unitate“. Fericitul Augustin aprofundează cu multă virtuozitate semnificația comunitară (eclezială) a elementelor euharistice în catehezele sale ținute credincioșilor. El se adresează astfel celor nou-botezați: „Vi se zice: Trupul lui Iisus Hristos și voi răspundeți: Amin. Și fiți deci membre ale Trupului lui Iisus Hristos, pentru ca să fie adevărat Amin-ul vostru. Și pentru ce acest mister

este făcut cu pâine? Să nu zicem nimic de la noi înșine. Să ascultăm pe Apostolul care, vorbind despre această taină, zice: Cei mulți, toți suntem un singur trup, o singură pâine. Înțelegeți și bucurați-vă. Unitate, evlavie, dragoste. O singură pâine! Și această pâine unică? Un singur trup făcut din mulți. Gândiți-vă că pâinea nu se face cu un singur grăunte, ci cu mai mulți. În timpul exorcismelor, voi erați într-un fel sub piatra de moară. În Botez, voi ați fost îmbibați cu apă, Duhul Sfânt a venit în voi, precum focul ce coace coca. Fiți ceea ce voi vedeți și simțiți ceea ce voi sunteți. Cât privește cupa, frații mei, amintiți-vă cum se face vinul. Multe boabe atârână într-un ciorchine; dar vinul care curge din toți se amestecă într-o unitate. Astfel, Domnul a voit ca noi să-I aparținem și El a consacrat pe altarul său misterul păcii și unității noastre“.

Sfânta Euharistie, prin elementele sale de pâine și vin, simbolizează unitatea Bisericii. Fiind Trupul și Sângele lui Iisus Hristos pline de duhul Lui care este duhul comuniunii, Euharistia realizează comuniunea și unitatea eclezială a tuturor mădularelor lui Iisus Hristos, realizează în mod plinar Biserica, ca Trup al lui Iisus Hristos din toți cei botezați și pecetluiți de Iisus Hristos în Duhul și prelungește pe Iisus Hristos cel comunitar și sobornicesc în fiecare mădular al Trupului Său. Căci zice Sfântul Apostol Pavel: *„Paharul binecuvântării pe care-l binecuvântăm nu este oare împărtășirea cu Sângele lui Iisus Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este oare împărtășirea cu Trupul lui Iisus Hristos? Căci o pâine, un trup suntem noi cei mulți, căci toți ne împărtășim dintr-o pâine“* (I Cor. 10, 16-17). „Dacă noi formăm un singur trup pentru că participăm la aceeași pâine care este Trupul lui Iisus Hristos, este pentru că această pâine euharistică, care este Trupul lui Iisus Hristos, face unitatea întregului Trup tainic, care este Biserica“, arată pr. prof. univ. dr. Ene Braniște.

Sfântul Ciprian, care a consacrat pagini nepieritoare unității Bisericii, se oprește și el în fața semnificației euharistice ce închipuie unitatea în Iisus Biserică. Referindu-se la amestecul cu apă și vin din potir, zice: „Când însă în potir vinul se amestecă cu apa, poporul se adună cu Iisus Hristos și mulțimea credincioșilor se unește și se împreună cu Acela în care a crezut. Această legătură și unire a apei și a vinului este așa de desăvârșită în potirul Domnului, încât acea amestecare n-ar putea să fie separată una de alta. La fel și Biserica, adică mulțimea adunată în Biserică, în care crede cu statornicie în mod fidel și ferm, niciun lucru nu va putea să o separe de

Iisus Hristos cu care rămâne totdeauna legată printr-o dragoste nedespărțită. Astfel și în potirul Domnului care o sfințește, nu se poate oferi numai apă, după cum nici numai vinul simplu nu se poate, căci dacă cineva oferă numai vinul, sângele lui Iisus Hristos începe să fie fără noi, iar dacă apa este singură, mulțimea începe să fie fără Iisus Hristos. Când însă ambele se amestecă și se unesc prin împreunarea uneia cu cealaltă, atunci se săvârșește taina spirituală și cerească“. Astfel, Sfânta Împărtășanie, prin înseși elementele materiale care o compun, semnifică comuniunea dintre Iisus Hristos și comunitatea Bisericii. Dar nu doar atât, ci realizează și desăvârșește efectiv această unire. Euharistia întruchipează atât unitatea ce trebuie să fie între trup și mădulare, adică încorporarea noastră divină, însă este și un simbol al coîncorporării noastre umane sau, mai bine-zis, al sfințirii noastre prin această biserică, după cum subliniază tot părintele profesor Ene Braniște.

Constituirea Bisericii în ziua Cincizecimii este urmată imediat de revelarea naturii sale: „Și în fiecare zi, stăruiau într-un cuget... și, frângând pâinea..., luau împreună hrana întru bucurie și întru curăția inimii“ (Fapte 2, 46). Viața credincioșilor dobândește deci un stil euharistic comunitar: „Iar toți cei ce credeau erau laolaltă și aveau toate de obște“ (Fapte 2, 44). În lumina Înălțării și a Cincizecimii, noi putem să înțelegem necesitatea și semnificația epiclezei euharistice, a invocării Duhului Sfânt asupra Euharistiei, pentru că Înălțarea pune în lumină intervenția epicletică a lui Iisus Hristos-Arhiereul, iar Cincizecimea manifestă împlinirea acestei epicleze într-o ambianță comunitară. Fără Sfânta Euharistie, nu este posibilă Biserica, fiindcă numai Euharistia este aceea care unește, fără să dizolve și care extinde, fără să împartă ori să despartă pe cei uniți cu Iisus Hristos, sau pe cei în care Iisus Hristos s-a făcut hrană și băutură neîmpuținată. Căci nu ne putem uni cu Iisus Hristos, fără să ne unim cu Trupul Său tainic.

Prin urmare, Sfintele Taine sunt centrul întregii vieți a Bisericii, ele sunt condiția indispensabilă pentru creșterea Trupului tainic al lui Iisus Hristos. Tainele sunt „încheieturile“ și legăturile care unesc Trupul lui Iisus Hristos pornind din capul Lui (Coloseni 2, 19) și prin aceasta unesc pe credincioși, încât aceștia sunt „ca un singur om“, având o singură inimă și un singur suflet (Fapte 4, 32). Dacă prin Botez credinciosul intră în comuniunea Bisericii, Euharistia, în schimb, îl așază în însăși inima ei.

Comuniunea desăvârșită realizată prin Euharistie este subliniată mai ales de Dionisie Pseudo-Areopagitul. El se întreabă: „Din ce pricină caracterul de comuniune, ce-l au și celelalte Taine, este în mod special propriu Euharistiei și de ce se numește ea în chip deosebit comuniune și unire, deși orice lucrare sacramentală unește viețile noastre cele împărțite prin îndumnezeirea cea uniformă, iar prin unirea deiformă a celor ce sunt despărțite, ne dăruiește comuniunea și unirea cu Cel Unul?“. Acest lucru se datorește, desigur, locului deosebit pe care-l ocupă Euharistia între celelalte Taine. Conform pr. prof. univ. dr. Ene Braniște, ea lucrează în mod desăvârșit la „unirea celui ce se sfințește cu Cel Unul și produce în chip desăvârșit comuniunea cu Dumnezeu...“.

Legată de Botez prin lucrarea ei de încorporare și de unire plenară cu Iisus Hristos și precedată de Mirungere, Sfânta Euharistie este, prin excelență, Taina comuniunii și unității ecleziale a creștinilor cu Iisus Hristos. Căci acum credincioșii nu se mai împărtașesc numai de harul lui Iisus Hristos, participând numai la o anumită stare și lucrare mântuitoare din viața Lui, ci de însuși Trupul Lui care devine în ei inșiși izvor al tuturor energiilor divine, în calitate de trup înviat. Prin aceasta se realizează adevărată comuniune între noi și Iisus Hristos. Sfânta Euharistie mijlocește nu numai harul Mântuitorului nostru Iisus Hristos (cum fac celelalte Sfinte Taine), care este puterea de viață ce unește pe cei ce o primesc în trupul său tainic. Ea împărtășește pe însuși izvorul dumnezeiescului har, pe Mântuitorul Iisus Hristos, sub chipul pâinii și al vinului. Cu alte cuvinte, ea oferă prezența personală în noi a Domnului Iisus Hristos și, odată cu aceasta, cea mai intimă unire cu El oferă posibilitatea maximă a unității creștine aici pe pământ. Ca atare, Sfânta Euharistie produce o atitudine sufletească de profundă hristoforie, rezultat al unirii intime cu Iisus Hristos, o căldură a prezenței euharistice a Domnului, în care credincioșii creștini se îmbrățișează în lanțul de aur al iubirii divine. În Sfânta Euharistie, noi primim pe Iisus Hristos ca pe o hrană dumnezeiască, ce ne introduce real în comuniune tainică cu Sine, prin puterea de asimilare a „pâinii cerești“. Comuniunea cu Iisus Hristos ce rezultă din aceasta este o participare la viața Sa divină. Mântuitorul vrea să stabilească o unire între noi și El, după chipul unității ce există între El și Tatăl, și care este o unitate de viață perfectă. „Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și *aceștia în noi să fie una*“ (Ioan 17, 21). Or, în Euharistie, „Iisus Hristos se imprimă

până în trupul și sângele nostru, producându-se o adevărată comuniune de trup și sânge, purificate și penetrate de Duhul“, subliniază pr. prof. univ. dr. Ene Braniște.

2. Câteva incursiuni și referințe istorice despre slujba Cununii

Din perspectiva istoriei liturgice, Cununia stătea ori se afla în directă legătură și strânsă relație cu Euharistia, și așa erau folosite și textele din vechile Evhologhioane manuscrise¹¹, cum este cazul celebrului codice italo-grecesc Barberini Gr. 336¹², provenind din secolul al VIII-lea sau al IX-lea; însă nu știm cum era combinată această rânduială a Cununii cu cea a Liturghiei, ori dacă era combinată în vreun fel anume, având în vedere că în structura ei se găsea doar cea de a treia din rugăciunile actuale, pe când Sfânta Liturghie avea deja structura de astăzi, cu cele trei antifoane și rugăciunile lor, sau dacă nu cumva avea deja structura unei Împărtășiri cu Darurile înainte-sfințite, cum este indicat în același manuscris la încoronarea împăratului. Este posibil ca în primele veacuri, cei ce urmau să se căsătorească să fi primit rugăciunea și binecuvântarea episcopului înainte de Sfânta Liturghie, pentru ca apoi, la momentul potrivit, să se împărtășească la Sfânta Liturghie; însă și această opinie, în absența mărturiilor adecvate, rămâne tot în sfera speculațiilor.

Ulterior, după secolul al X-lea, ca urmare a legislației imperiale care punea pe seama Bisericii autoritatea necesară atât încheierii „civile“, cât

11. John Meyendorff, *op. cit.*, p. 20-24.

12. Cea mai recentă editare a acestui codice: Stefano Parenti, Elena Velkovska, *L'Euclologio Barberini gr. 336*, ed. A 2-a, CLV, Edizioni Liturgiche, Roma, 2000. Rânduiala Cununii se găsește la p. 187-188 (gr.), 346-348 (trad. it.). O traducere românească a acestui codice poate fi găsită în: Ioan I. Ică Jr., *Canonul Ortodoxiei*, Editura „Deisis“, Sibiu, 2008. Aici Cununia cuprinde o ectenie mare, o scurtă rugăciune (cea de a treia din rânduiala actuală: „Dumnezeule cel Sfânt, Cel ce din țărână ai făcut pe om...“), urmată de punerea cununiilor; apoi vine o rugăciune a plecării capetelor (care astăzi se găsește după Evanghelie: „Doamne Dumnezeul nostru, Cel ce prin purtarea Ta de grijă cea mântuitoare...“), rugăciunea de binecuvântare a paharului de obște și Împărtășirea. Apoi mai este dată încă o rugăciune pentru nuntă, cea de a doua din rânduiala actuală. Nu conține aproape nicio rubrică tipiconală și, prin urmare, nu știm care era raportul acestei rânduielei față de Sfânta Liturghie.

și binecuvântării căsătoriilor¹³, a apărut un formular de slujbă a Cununiei cu o structură asemănătoare celei de astăzi, care păstra legătura intimă dintre Cununie și Sfânta Euharistie, *împărtășirea făcându-se cu Sfintele Taine păstrate de la Liturghia precedentă, dându-i Cununiei o structură de Liturghie a Darurilor înainte-sfințite*. Această rânduială este întâlnită în Evhologhioane manuscrise începând din secolul a X-lea (ms. Sinai, Gr. 958 – Cf. teologul rus Aleksei Dmitrievski) și în alte manuscrise ulterioare, până în secolul al XVII-lea¹⁴. Din secolul al XV-lea, de la Sfântul Simeon al Thessalonicului, ni se păstrează o descriere și o tâlcuire a Cununiei: „Și îndată (preotul) ia Sfântul Potir cu Darurile înainte-sfințite și exclamă: «Cele mai înainte Sfințite Sfinte, Sfinților». Și toți răspund: «Unul Sfânt, Unul Domn...», căci numai Acesta este sfințirea, pacea și unirea robilor Săi care se însoțesc unul cu altul. Apoi preotul îi împărtășește pe miri, dacă sunt vrednici. Într-adevăr, aceștia trebuie să fie pregătiți să primească Împărtășania, pentru ca încununarea lor să fie cu vrednicie și căsătoria lor legiuită. Căci Sfânta Împărtășire este desăvârșirea și pecetea tuturor dumnezeieștilor Taine. Și bine face Biserica atunci când pregătește Dumnezeieștile Daruri pentru curățirea și binecuvântarea mirilor; căci Iisus Hristos Însuși, Cel ce ne-a dat aceste Daruri și Cel ce este aceste Daruri, a venit la nuntă pentru a-i aduce unire cu pace și bună înțelegere; astfel, cei care se căsătoresc trebuie să fie vrednici de Sfânta Împărtășire; ei trebuie să fie uniți înaintea lui Dumnezeu, în biserică, care este casa lui Dumnezeu, căci sunt fii ai lui Dumnezeu; într-o biserică în care Dumnezeu este prezent tainic în Daruri, acolo unde El ni se dă și unde El este văzut în mijlocul nostru. După aceea preotul le dă, de asemenea, să guste din paharul de obște; și se cântă «Paharul mântuirii voi lua...» Acestea se fac din cauza Preasfintelor Daruri și ca semn al bucuriei care vine din dumnezeiasca unire și din pricina faptului că fericirea mirilor vine din pacea și înțelegerea pe care am primit-o.”¹⁵ Mai mult, această

13. John Meyendorff, *op. cit.*, p. 27-32. Logodna reprezenta echivalentul „căsătoriilor civile” actuale și era celebrată în pronaos, iar slujba Cununiei era celebrată în mijlocul bisericii (*ibidem*, p. 34), cununiiile fiind totuși așezate pe Sfânta Masă.

14. Sinai gr. 984 (sec. XV), *Ibidem*, 595-596; Athos – Esphigmenou 120 (1602 d. Hr.), *Ibidem*, p. 758-763, n. 1; Moscova, Biblioteca Patriarhiei, 224-1070 (sec. XVI), *Ibidem*, p. 906.

15. *De honesto et legitimo conjugio*, PG, 155, col. 512-513.

rânduială este întâlnită și într-un molitfelnic românesc tipărit în secolul al XVII-lea¹⁶, precum și într-un manuscris românesc, la începutul secolului al XVIII-lea¹⁷. Nu insistăm asupra celorlalte izvoare liturgice, marea lor parte concordând cu cele arătate mai sus. De dată mult mai recentă este renunțarea la împărtășire în cadrul Cununii, păstrându-se doar un vestigiul al acesteia: chinonicul.

3. *Despre practica împărtășirii în afara Sfintei Liturghii*

Dumnezeiasca Liturghie în cadrul căreia are loc Jertfa Euharistică este actul, *lucrarea prin care Dumnezeu coboară la om și apoi îl înalță pe om la El*, de aceea, în mișcarea acțiunii liturgice, noi trebuie să vedem mișcarea, în termenii iubirii lui Dumnezeu, întoarsă în afară spre noi, în creație, prin „care ne aduce înapoi la El prin propria noastră mișcare iubitoare de răspuns”¹⁸. Teologia apuseană interpretează Euharistia mai mult în sensul de coborâre a lui Dumnezeu pe altarele Bisericii. În realitate însă, fără să neglijeze ori să ignore actul coborârii lui Dumnezeu la noi, „experiența euharistică inițială mărturisită de însăși slujba Euharistiei ne vorbește despre înălțarea noastră acolo unde S-a înălțat Hristos, ne vorbește despre natura cerească a lucrării sfinte euharistice”¹⁹. Acesta este motivul pentru care jertfa nesângeroasă de pe Sfintele Altare și Dumnezeiasca Liturghie și chiar întreaga rugăciune a Bisericii poartă numele de *Mulțumire, Euharistie* (mulțumire, dovadă și gest de mulțumire). Toată Liturghia este o mulțumire de la început până la sfârșit și, dacă acceptăm că în Biserică totul se petrece în contextul Liturghiei, atunci rezultă în mod evident că *dimensiunea esențială a Bisericii este cea euharistică*. Aceasta are implicații profunde în viața Bisericii, determinând modul de raportare a creștinului la Biserică și, în ultimă instanță, la Împărăția lui Dumnezeu. Creștinul este

16. *Molitâvnice* – Bălgrad, 1689-2009, ediție îngrijită, studiu introductiv, transliterare și glosar de A. Dumitran, A. Gherman și D. Vanca, Alba Iulia, Editura „Reîntregirea”, 2010.

17. Pr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 153 (*Molitfelnicul* de la Valea Mare, 1704 d. Hr.).

18. Andrew Louth, *op. cit.*, p. 97.

19. Langenmeyer, O.F.M., *De Weise der Gegehwart Christi im Liturgischen Geschehen*, în volumul „Martyria, Liturghia, Diakonia”, p. 301, apud pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 46.

mădular al Trupului lui Iisus Hristos și, în consecință, Împărtășirea lui cu Sfintele Taine are loc într-un mod comunitar, ori altfel spus, Sfintele Taine au caracter ecleziologic; Euharistia, care rămâne în centrul vieții Bisericii, raportează totul la Împărăția lui Dumnezeu, adică totul se săvârșește în perspectivă eshatologică.

Împărtășirea cu Darurile înainte-sfințite nu trebuie să ne ducă cu gândul la Postul Mare²⁰ – perioadă în care nunțile sunt oprite – ori la Liturghia Darurilor înainte-sfințite, așa cum este ea celebrată în această perioadă pentru împărtășirea credincioșilor²¹. De fapt, este vorba de o tradiție foarte veche, întâlnită în Răsăritul creștin încă din primele veacuri și care nu stătea în legătură cu zilele de post și ajunare, ci era o consecință firească a celebrării Euharistiei duminica, urmată de păstrarea și împărtășirea constantă cu Darurile înainte-sfințite. Cu siguranță, împărtășirea se desfășura în cadrul rânduiei personale de rugăciune. Este vorba, așadar de o cuminecare cu Darurile înainte-sfințite, dar nu legată de Postul Mare. Este suficient să vedem ce spune Sfântul Vasile cel Mare: „*Desigur că împărtășirea zilnică și hotărârea de a primi zilnic Sfântul Trup și Sânge al lui Iisus Hristos este un lucru bun și folositor, căci El Însuși o spune limpede: «Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică» (Ioan 6, 54). Toți călugării care locuiesc în pustie, unde nu se găsește preot, păstrează cuminecătura acasă la ei și o iau cu mâna lor proprie. La Alexandria și*

20. Pentru un studiu detaliat asupra Liturghiei Darurilor înainte-sfințite, a se vedea studiul teologului Nikolai Uspensky, *Slujba de seară în Biserica Ortodoxă*, traducere în limba română de Cezar Login, Editura Patmos, Cluj Napoca, p. 125-222.

21. Pr. Vasile Gavrilă (*op. cit.*, p. 240) face aici o confuzie între Împărtășirea cu Darurile înainte-sfințite și Liturghia Darurilor înainte-sfințite așa cum este ea celebrată în perioada Postului Mare. Liturghia Darurilor înainte-sfințite nu a apărut pentru a nu întrerupe ajunarea, ci datorită incompatibilității absolute dintre Anaforaua Euharistică și zilele de Post (canonul 49 al Sinodului de Laodiceea; cf. Makarios Simonopetrinul, *Triodul explicat*, traducere în limba română de Ion I. Ică Jr., Editura „Deisis“, Sibiu, 2000, p. 212-213; Alexander Schmemmann, *Great Lent*, St. Vladimir's Seminary Press, New York, 1969, p. 45 (*Postul cel Mare*, traducere în limba română de A. Constantin și L. Constantin, Editura „Doris“, București, 1998, p. 55). Altfel s-ar fi putut celebra în fiecare zi Liturghia deplină unită cu Vecernia, fără a întrerupe ajunarea; și așa se procedează în Joia, Sâmbăta Mare și la Buna Vestire, zile în care este permisă celebrarea Sfintei Liturghii depline. Însă prezența Liturghiei depline în aceste zile, precum și în toate sâmbetele și duminicile Postului Mare, nu ne permite săvârșirea Cununii în niciuna dintre aceste zile.

*Egipt, chiar și fiecare laic are în mod obișnuit Împărtășania la el acasă și se împărtășește singur*²².

Un vestigiu liturgic al împărtășirii cu Darurile înainte-sfințite este și slujba de origine monahală ce va da naștere Obedniței actuale, slujbă care este oficiată în zilele în care, din diverse motive²³, nu se săvârșește Liturghia deplină și în cadrul căreia poate avea loc împărtășirea cu Darurile înainte-sfințite²⁴. Astfel, rânduiala descrisă de Sfântul Simeon al Thessalonicalui nu trebuie să ne surprindă, fiindcă în tradiția bizantină, împărtășirea cu Darurile înainte-sfințite rezervate de la o Liturghie precedentă avea loc și la Cununie și la alte ocazii solemne; de pildă, la încoronarea împăraților bizantini, la numirea demnitarilor publici. În Codicele Barberini gr. 336, ne este descrisă, spre exemplu, ceremonia încoronării împăratului bizantin. Pe Sfânta Masă sunt așezate hlamida și coroana; patriarhul stă înaintea analogului, iar înapoia sa, cel ce urmează a fi încoronat. Se rostește o rugăciune, după care îndată îl îmbracă cu hlamida. Urmează salutul „Pace tuturor!“ O rugăciune a plecării capetelor și împărtășirea cu Darurile înainte-sfințite²⁵. O rânduială similară era întâlnită și la numirea demnitarilor bizantini (cezari, arhonți, patricieni)²⁶. Tot astfel, în numeroase manuscrise, în linii mari, Cununia avea rânduiala de astăzi, dar păstra integrată la locul potrivit, împărtășirea cu Darurile înainte-sfințite. Oficiul se deschidea cu binecuvântarea euharistică (Binecuvântată este Împărăția...)²⁷;

22. Sfântul Vasile cel Mare, „Epistolia 93“, în *Scrieri și Scrisori*, traducere în limba română de Teodor Bodogae, P.S.B., 12, E.I.B.M.B.O.R., București, 1988, p. 269-270.

23. Spre exemplu, Tipicul Mare al Sfântului Sava prevede Obednița chiar și în Duminița Paștilor – „dacă va fi vreo oarecare mare nevoie“ – în cazul în care nu se putea celebra Liturghia (Sf. Sava cel Sfințit, *Tipicon*, Editura „Bucovina istorică“, Suceava, p. 538).

24. A se vedea Juan Mateos, *Un Horologhion inedit de Saint Sabas. Le codex sinaitique grec. 863 (IX siècle)*, Vatican, 1964, p. 54-55; cf. Nikolai Uspensky, *op. cit.*, p. 138-145.

25. Codicele Barberini gr. 336, *ed. cit.*, p. 178-179 (traducere în limba română de Ioan I. Ică Jr., *op. cit.*, p. 988-989); cf. Constantin VII Porfirogenetul, *Le Livre de Ceremonies, Livre II*, A. Vogt, Paris, 2006, p. 13.

26. A se vedea: Miguel Arranz, *L'Euclologio Constantinopolitano agli inizi del secolo XI*, Editura Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1996, p. 339.

27. Această binecuvântare nu este caracteristică Tainelor, ci era rostită în deschiderea tuturor slujbelor cultului catedral: Vecernia, Pannychisul (o Pavecerniță solemnă), Utrenia, Ceasurile și Liturghia; a se vedea, spre exemplu, Nikolai Uspensky, *op. cit.*, p. 90 (Vecernia); Alexandru Dmitrivski, *Opisanie*, II, p. 13-15 (Pannychisul), cf. J. Mateos, *Typicon*, II,

urma ectenia mare, cu cereri speciale, cele trei rugăciuni, încununarea, pericopele scripturistice, ecteniile întreită și a cererilor, apoi rugăciunea Tatăl nostru..., după care preotul luând potirul cu Sfintele Taine păstrate de la Liturghia precedentă zicea cu glas mare: Să luăm aminte! Cele mai înainte sfințite Sfinte, sfinților! Strana cântă îndată: Unul Sfânt, Unul Domn Iisus Hristos..., iar preotul îi împărtășea pe miri în timp ce se cânta chinonicul (priceasna): Paharul mântuirii..., apoi binecuvânta paharul de obște²⁸, le dădea să guste din el și urma rânduiala Cununii până la sfârșit.

4. Despre asocierea și combinarea Cununii cu Liturghia Euharistică deplină

Cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos adresate lumii prin dialogul Său cu ucenicii sunt lămuritoare pentru a înțelege rolul Euharistiei în viața Bisericii: „*Eu sunt Pâinea cea vie, care S-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este Trupul Meu (...) Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel care mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el*“ (Ioan 6, 51; 53-56). Dacă prin celelalte Sfinte Taine ni se împărtășește Sfântul Duh prin care avem înfierea dumnezeiască și harul mântuitor, prin Euharistie ne împărtășim cu Însuși Domnul nostru Iisus Hristos în stare de jertfă și înviere, fără de care nu putem avea părtășie cu El și, în consecință, nu putem dobândi mântuirea. Toate actele liturgice,

p. 204-209; Sf. Simeon al Thessalonicului, De sacra peccatione, P.G. 155, 636C (Utrenia). Dintre aceste slujbe, în ritul bizantin actual doar Liturghia a păstrat caracterul catedral, motiv pentru care se deschide cu binecuvântarea mare. Această binecuvântare este cerută în unele manuscrise și pentru Liturghia Darurilor înainte-sfințite din Postul Mare (cf. Markarios Siminopetrinul, *op. cit.*, p. 217), datorită faptului că în cadrul acestei slujbe avea loc Împărtășirea: Botezul, Mirungerea (atunci când se săvârșește separat de Botez, la primirea schismaticilor – *Evhologhion*, București, 1926, p. 534) și Cununia. Introducerea acestei binecuvântări în cadrul Maslului este un adaos târziu (de la începutul secolului al XX-lea), întâlnit mai ales în spațiul liturgic românesc, fiind aproape necunoscut Evhologhioanelor grecești, Trebnicelor slavone și Molitfelnicelor românești de până la sfârșitul sec. XIX (a se vedea și Paul Meyendorff, *The anointing of the Sick*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2009).

28. Paharul de obște presupune folosirea vinului (și a pâinii), fiind „echivalentul“ anafurei de la Sfânta Liturghie (John Meyendorff, *op. cit.*, p. 28).

și cu atât mai mult Euharistia, „nu pot fi socotite ca o reprezentare sau ca chipuri ale operei de mântuire a lui Iisus Hristos, așa cum sunt riturile din vechile culte de misterii. Ele trebuie socotite ca forme de exprimare a lucrării mântuitoare săvârșite în ea, nu chipuri de privit; ca forme sensibile în care se împlinește lucrarea nevăzută a lui Iisus Hristos. Prin ele se arată credinței Iisus Hristos Însuși, prezent și lucrător prin Duhul”²⁹. De aceea, pentru Sfântul Ioan Gură de Aur nu există numai o identitate de scop și de săvârșitor între Cina cea de Taină și Jertfa Euharistică, ci și o identitate de loc: „Pe Sfânta Masă nu este ceva mai puțin. Căci nu a făcut-o pe aceea Dumnezeu și pe aceasta omul, ci și pe aceasta tot Dumnezeu. Însăși aceasta este cea pe care Iisus Hristos o înconjură cu Sfinții Apostoli atunci. De acolo au ieșit la Muntele Măslinilor”³⁰. Biserica Îl primește pe Dumnezeu în ea, prin sfințirea ei de către arhieru, ca împlinitor al lucrării Sale mântuitoare, soteriologice, iar „Sfânta Masă este mormântul din care ni se arată Trupul și Sângele Său, jertfite în chipul pâinii și al vinului. Dar tot ea este masa Cinei celei de Taină și Tronul ceresc pe care s-a așezat Hristos cel jertfit, ca Miel și înjunghiat... Dar jertfa este implicată în nașterea lui Hristos ca Om. De aceea, Sfânta Masă este și iesle. Hristos se află pe Sfânta Masă, cu toate actele Sale mântuitoare recapitulate. Căci numai așa ne mântuiește”³¹. Acum putem spune că Euharistia nu „preînchipuie” ceva, ci *descoperă* totul și *împărtășește* pe Hristos tuturor³².

Mai nou, s-a încercat o combinare a Cununii cu Sfânta Liturghie, tipărită într-un *Arhieratikon* grecesc din anul 1994³³. Această structură pre-

29. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei, Omilia 825*, traducere în limba română de pr. prof. univ. dr. Dumitru Fecioru, în col. P.S.B., vol. 23, București, 1994, p. 936.

30. Pr. prof. univ. dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 47.

31. Alexander Schmemmann, *op. cit.*, p. 50.

32. Mai puțin Taina Spovedaniei care începe cu „Bindecuvântat este Dumnezeul nostru”, aceasta constituind o temă de cercetare pentru viitor.

33. Pr. Vasile Gavrilă, *op. cit.*, p. 252, afirmă că această rânduială este menționată și de Sf. Nicodim Aghioritul, către sfârșitul secolului al XVIII-lea. Chiar dacă este așa, rânduiala rămâne de dată relativ recentă. Afirmatii similare întâlnim în Ioannis Foundoulis, *Dialoguri liturgice*, vol. I, traducere în limba română de Vasile Manolache, Editura Bizantină, București, 2008, p. 124-126; vol. II, traducere în limba română de Sabin Preda, Editura Bizantină, București, 2009, p. 109-111, însă nici aici autorul nu aduce mărturii convingătoare pentru ipotezele prezentate. Mai mult, nu toate formularele liturgice grecești reprezintă „originale”, fiind întâlnite numeroase „inovații” în cărțile de cult grecești, tipărite în ultimele două veacuri.

supune așezarea mirilor înaintea icoanei Mântuitorului, înlocuirea antifoanelor obișnuite ale Liturghiei cu Psalmul 127, al Cununiei, împărțit în trei părți³⁴, înlocuirea rugăciunilor antifoanelor cu cele trei rugăciuni din deschiderea slujbei Cununiei, încununarea înainte de cântarea Sfinte Dumnezeule..., iar la heruvic mutarea mirilor înaintea icoanei Maicii Domnului. Mirii sunt împărțâșiți primii, iar după rugăciunea amvonului, se zice partea rămasă din Cununie, urmată de un apolis pomenind întâi nunta din Cana Galileii și, dacă este duminică, și Învierea. Această structură conține o serie de inadvertențe care contrazic manuscrisele liturgice păstrate, precum și întreaga evoluție istorică a Liturghiei Cuvântului, în cadrul căreia generează cele mai multe schimbări³⁵. În cele ce urmează, dorim să le analizăm pe cele mai importante:

a. Creează dintr-un singur psalm (Ps. 127) trei antifoane³⁶ (o acțiune liturgică forțată și lipsită de logică), când este bine cunoscut faptul că structura unității liturgice a celor trei antifoane presupune existența obligatorie a trei psalmi diferiți³⁷. În cadrul Cununiei, Psalmul 27 este un imn procesional, echivalent celui de al treilea antifon al Liturghiei, care însoțește intrarea în biserică a mirilor, însoțiți de preot, după ce logodna s-a săvârșit în pronaos.

34. John Meyendorff, *op. cit.*, p. 49-50, prezintă o rânduială cvasisimilară, însă doar ca „propunere” liturgică. Cea de-a doua variantă prezentată, de omitere completă a celor trei antifoane „după modelul Liturghiilor săvârșite unite cu Vecernia din ajunul marilor praznice, nu este nici ea viabilă, dat fiind contextul istoric. Liturghiile unite cu Vecernia fac parte din marea priveghere a celor mai vechi praznice creștine, la care, din cauza ajunării, Liturghia se săvârșea seara, după Vecernie, unită cu aceasta. Să nu uităm că nici măcar în perioada în care se făceau numeroase botezuri în ajunul marilor praznice (ex. în Sâmbăta Mare), slujba Botezului nu era combinată cu cea a Liturghiei, ci se desfășura înainte de începutul acesteia, sau în paralel cu partea inițială a Sfintei Liturghii.

35. Pentru evoluția amănunțită a Liturghiei Cuvântului, cu studiul majorității manuscriselor cunoscute până la acea dată, a se vedea Juan Mateos, *Celebrarea Cuvântului în Liturghia bizantină*, traducere în limba română de Cezar Login, Editura „Renașterea”, Cluj-Napoca, 2007. Acest studiu exhaustiv al Liturghiei Cuvântului nu pomenește nimic cu privire la existența în manuscrise a unei asemenea rânduiei.

36. Mai mult decât atât, cele trei antifoane create au fiecare câte trei stihuri, fiind bine cunoscut faptul că antifoanele mici au întotdeauna patru stihuri.

37. Juan Mateos, *Celebrarea*, p. 49-53 și 71-75. A se vedea și *Tipiconul Marii Biserici din Constantinopol* (sec. al X-lea) Idem, *Le Typicon de Grande Église*, vol. I-II, Roma, 1962-1963.

b. Duce la suprimarea celor trei rugăciuni ale antifoanelor, rugăciuni care au un profund caracter comunitar, eclezial³⁸, cunoscute din secolul al VIII-lea³⁹, dar cu siguranță mult mai vechi⁴⁰, pe când în aceeași perioadă (și chiar în același manuscris) aveam doar o singură rugăciune a Cununii (cea de-a treia din formularul actual), care se referă strict la miri și la căsătorie, având un caracter particular.

c. Alterează structura intrării mici, introducând aici încununarea mirilor⁴¹ și înlocuiește rugăciunea ecteniei întreprinse cu rugăciunea a patra a Cununii, care nu este altceva decât o veche rugăciune a apolisului, stând în legătură cu ectenia cererilor, iar nu cu ectenia întreprinsă⁴². În sfârșit, dubla frază introductivă a otpustului, pomenind atât Nunta din Cana Galileii, cât și Învierea (pe al doilea loc), contravine structurii și logicii otpustului, având în vedere că duminica, chiar atunci când ne aflăm în perioada festivă a unuia din marile praznice ale Mântuitorului nostru Iisus Hristos (cu excepția zilei de praznic însăși), fraza introductivă a otpustului menționează doar „Învierea“ și nimic altceva⁴³.

Însă, trecând peste complexitatea acestui mod de combinare a celor două slujbe și peste suprimarea unor rugăciuni obștești, rămâne provocarea ecleziologică a acestei „Liturghii a Cununii“, care nu face altceva decât să deschidă, așa cum am arătat, o poartă spre apariția unor „Liturghii temati-

38. Cf. Alexander Schmemmann, *Euharistia – Taina Împărăției*, traducere în limba română de Boris Răduleanu, Editura „Bonifaciu“, București, 2003, p. 74.

39. Codicele Barberini gr. 336, ed. cit., p. 57-58.

40. Juan Mateos, *Celebrarea*, p. 63.

41. În niciun caz nu se poate face o analogie cu hirotonia arhiereului, care este hirotonit după Sfinte Dumnezeule..., vechiul antifon al intrării. Hirotonia arhiereului se face în acest moment datorită rolului său în conducerea sinaxei euharistice care urmează. Și în cadrul tunderii în monahism, partea inițială a Liturghiei nu este alterată, ci se cântă antifoanele cu rugăciunile lor, iar la vohod se intercalează rânduiala tunderii (M. Arranz, *op. cit.*, p. 403); nu este vorba de o „amestecare“ a două slujbe, răspândind rânduiala tunderii de-a lungul întregii Liturghii. Tunderea în monahism se face în acest moment, înainte de intrare, datorită faptului că atunci venea proestosul în biserică, pentru oficierea Euharistiei.

42. Într-un următor pas, vom asista oare și la înlocuirea Rugăciunii punerii înainte – o veche rugăciune de acces la altar – parte integrantă din formularul euharistic? Tot aici, același Arhieratikon prevede mutarea mirilor înaintea icoanei Maicii Domnului (ca la hirotesia de ipodiacon).

43. Cf. Nikolai Uspensky, *op. cit.*, p. 52-69.

ce“, particulare. În sfârșit, chiar și în aceste condiții, poate ne-ar fi destul de ușor de acceptat sau de trecut cu vederea un caz unic de-a lungul unui an bisericesc. Însă ar trebui să punem problema și altfel: ce am face dacă ar trebui să combinăm Liturghia cu Cununia în fiecare duminică sau praznic de-a lungul întregului an⁴⁴, ducând astfel la suprimarea definitivă a unor elemente deosebit de stabile ale Liturghiei Cuvântului? Iar dacă am avea de oficiat mai multe cununii într-o singură zi, pe ce criterii „duhovnicești“ am stabili care dintre ele urmează să fie inclusă în Sfânta Liturghie?

5. Câteva concluzii de încheiere

Sfânta Liturghie, în sensul larg al termenului, desemnând întregul cult, este asemenea unui organism viu ce suferă modificări subtile. Orice încercare de a „amuți“ complet creativitatea liturgică, în favoarea unei uniformități absolute ori a unui rubricalism steril, „încremenit“, nu poate fi nocivă. Dar aceasta nu înseamnă că trebuie să căutăm inovația ori exoticul cu orice preț, producând și provocând modificări majore de formă, dar și de fond, în cadrul cultului. Dar mai cu seamă nu se poate ignora logica liturgică și pastorală, precum și evoluția istorică naturală a rânduielilor. Același lucru se poate spune și în privința restabilirii raportului dintre Cununie și Împărtășanie. Astfel, dacă se dorește restabilirea sau reabilitarea vechii legături dintre Cununie și Euharistie acolo unde este posibil din punct de vedere canonic⁴⁵, în loc să se creeze structuri și combinații noi, ar fi mult mai ușor să se folosească cu seriozitate formularul actual⁴⁶, rodul și fructul experienței milenare a Bisericii, așa cum a fost el alcătuit, formulat și folosit vreme de mai bine de opt veacuri, ca o formă de Liturghie a Darurilor înaintesfințite, împărtășirea mirilor cu Sfintele Taine păstrate de la Liturghia care a precedat Cununia⁴⁷ făcându-se la momentul potrivit, după rugăciunea

44. Trebuie avut în vedere și faptul că la unele biserici parohiale ori la catedrale se celebrează numeroase cununii în fiecare sâmbătă și duminică.

45. În cazul celei de a doua și a treia căsătorii, ori în cazul căsătoriilor mixte, canoanele opresc de la Sfânta Împărtășire și, prin urmare, Împărtășirea nu este îngăduită (John Meyendorff, *op. cit.*, p. 43).

46. Adică fără abrevieri masive, care adesea reduc Cununia la un simulacru de slujbă, care durează uneori mai puțin de cinsprezece minute.

47. Potrivit *Molitfelnicului*, Cununia se face după otpustul Sfintei Liturghii (*Molitfelnic*, E.I.B.M.B.O.R., București, 1998, p. 64).

Tatăl nostru..., în timp ce se cântă chinonicul „*Paharul mântuirii voi lua și numele Domnului voi chema*“ (Ps. 115, 4), urmată apoi de gustarea din paharul de obște. Însă trebuie avut în vedere și faptul că orice schimbare a formularelor de cult, chiar și revenirea la unele forme preexistente, dar ieșite din uz, poate fi operată doar cu aprobarea Sfântului Sinod, iar nu ca urmare a unor „inițiative“ personale.

Pe lângă evoluția firească, istorică, în spirit evanghelic și patristic, Sfânta Euharistie nu a suferit transformări, ea rămânând în continuare viața Bisericii; numai înțelegerea ei a suferit modificări și transformări atât în plan teoretic, cât și în plan practic. De aceea, atât teologia academică, universitară, elevată și elaborată, cât și practica liturgică au datoriat de a-i descoperi locul central și de a rezolva criza liturgică în care se află întreaga Biserică. Pentru conștientizarea atât a slujitorilor, sacerdoților, cât și a credincioșilor asupra importanței și locului Euharistiei, se impune revenirea la rostirea rugăciunilor, cel puțin a anaforei, cu voce tare, implicarea creștinilor în viața Bisericii și săvârșirea tuturor celorlalte Sfinte Taine în strânsă legătură cu Jertfa Euharistică. Sfânta Euharistie nu trebuie redusă, așa cum se întâmplă adesea, nici la funcția unei simple rugăciuni „de pomenire“ a celor vii, pentru sănătate ori pentru „rezolvarea anumitor probleme“ și a celor adormiți pentru a beneficia de bunăvoința divină, nici la funcția simbolică de înlocuire ori substituție, ci trebuie înțeleasă ca *Taină a tainelor și Taina vieții veșnice*, fapt pentru care în viața liturgică a Bisericii, ea rămâne miezul acesteia, Taina de referință, față de care în special sfinții slujitori ai altarelor sacre trebuie să aibă o atenție deosebită. Iată cum sfătua pe slujitorii sfintelor altare unul din marii duhovnici ai Bisericii noastre, din ultimele decenii ale secolului trecut: „Să fim cu mare atenție cui și cum dăm Sfânta Împărtășanie, că mare răspundere avem în fața lui Dumnezeu. Nici prea rar, nici prea des. Să ținem seama, pe cât se poate, de sfintele canoane și de practica părinților iscușiți de astăzi“⁴⁸.

Enunțând în cele din urmă câteva concluzii, vom afirma și sublinia că viața în Iisus Hristos o dobândim prin Sfintele Taine, care își au baza în Taina originară sau Taina Tainelor care este Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos; dar recunoaștem cu toții că cea mai plină de mister dintre

48. *Părintele ieroschimonah Paisie Olaru de la Schitul Sihla*, în volumul „Duhovnici români contemporani“, Editura Bizantină, București, 1999, p. 214.

toate Tainele este Dumnezeu-Omul, Iisus Hristos și după El este Euharistia și Biserica. Prin Botez, Mirungere și Euharistie ne încorporează în Sine în Trupul Său tainic, Biserica, ne ridică la comuniunea cu Sine așezându-ne în intimitatea Sa, dăruindu-ne infinita și nemărginita Sa bogăție duhovnicească prin care putem să creștem neîncetat „*până la măsura bărbatului desăvârșit, a vârstei deplinătății lui Iisus Hristos*“ (Efeseni 4, 13).

Prin urmare, în fiecare Sfântă Taină, Iisus Hristos ni se dăruiește cu o lucrare a Sa, în Euharistie, însă ni se dăruiește cu Însuși Trupul și Sângele Său, deplin penetrate de Duhul Lui și prin care ne spiritualizează și pe noi, având acordul voinței noastre libere. Euharistia este Taina care-L extinde pe Iisus Hristos în noi, sau prin care suntem noi asimilați la umanitatea Sa preamărită prin Înviere și Înălțare. Această extindere a lui Iisus Hristos în noi constituie Biserica – o comunitate de persoane unite între ele prin același Trup și Sânge al lui Hristos, pline de Duhul Sfânt. Biserica care este astfel constituită ca o comunitate concretă, vizibilă, a oamenilor cu Dumnezeu prin Iisus Hristos în Duhul Sfânt, are la rândul ei puterea sacramentală de a-L extinde mai departe pe Iisus Hristos în alți oameni, prin organele alese și sfințite de Hristos Însuși în ea și pentru ea, prin Duhul Lui cel Sfânt, adăugând trupului Său noi mădulare. De asemenea, puterea sacramentală, sfințită și sfințitoare a Bisericii izvorăște tot prin puterea lui Hristos cel sălășluit în ea prin Duhul Sfânt. Euharistia și Biserica sunt două realități nedespărțite, într-o continuă și indisolubilă legătură, una implicând-o pe cealaltă, una fiind condiție a celeilalte, iar în amândouă este prezent Același Iisus Hristos prin Trupul Lui, deplin pnevmatizat, atrăgând toate mădularele și membrele Sale spre înălțimea la care se află El.

Așadar, importanța și semnificația Euharistiei sunt fundamentale și maxime pentru viața omului, pentru viața lumii, căci ea este unirea cea mai înaltă care se poate realiza între om și Domnul nostru Iisus Hristos, cu Dumnezeu, în Împărăția Sa. Dumnezeiasca Împărtășanie din cadrul Sfintei Liturghii care se săvârșește în Biserică pentru credincioși ne unește cu Iisus Hristos și pe noi unii cu alții, deoarece toți credem în Unicul Hristos Care este ieri, azi și în veci Același și prin Care ne împărtășim cu aceleași Sfinte Taine. Ea este Taină a Bisericii și a unității Bisericii, fiindcă în ea se pecetluiește unitatea de credință încununând Liturghia Cuvântului. Ea susține creșterea permanentă a creștinilor în Hristos, în Trupul Său tainic – Biserica – în comuniunea iubirii cu Iisus Hristos și între ei, Euharistia fiind

prin aceasta un sacrament al împăcării⁴⁹, al iubirii și al unității profunde a oamenilor în Iisus Hristos, al mântuirii în El și prin El, așa după cum am mai spus în acest studiu. Unitatea creștină trebuie să se răsfrângă asupra lumii întregi, pentru ca să se pregătească în acest chip unitatea eshatologică pe care Sfânta Împărtășanie o prefigurează, Împărăția lui Dumnezeu cea veșnică pe care o pregustăm încă din viața această terestră și care nu este o comuniune umană, ci o unitate în Dumnezeu, în plenitudinea adevărului și în bucuria împărăției⁵⁰ – această concepție ar trebui să asigure ecumenicitatea sau gândirea și mișcarea ecumenică Bisericii cea una, după cum și Iisus Hristos – adevăratul Dumnezeu – doar Unul este!....

Încheiem cu constatarea că Euharistia actualizează într-un dinamism convergent, spre plenitudinea existenței, marile potențialități umane care semnifică și simbolizează ceea ce trebuie să devină lumea, adică o dăruire și un imn de laudă adus neîncetat Creatorului; o comuniune universală în Trupul lui Iisus Hristos, o împărăție a dreptății, a iubirii și a păcii în Duhul Sfânt, pentru unitatea și mântuirea tuturor în Iisus Hristos Domnul și prin Iisus Hristos ajungând astfel la desăvârșirea noastră cu ajutorul Sfintei Euharistii, căreia îi descoperim în acest fel valoarea ei duhovnicească de neprețuit.

49. Pr. dr. Gheorghe Petraru, *Euharistia – Taina unității Bisericii și a mântuirii în Hristos*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, anul LIX, nr. 10-12, octombrie-decembrie (1983), p. 642.

50. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină...*, p. 33.